

بررسی نوع و میزان جانبازی پدر بر پیشرفت تحصیلی فرزندان دبیرستانی

نویسنده: محمد غلام شاهی^۱

فصلنامه (علمی-تخصصی) مطهر، سال سیزدهم، شماره ۳۷، تابستان ۱۳۹۵

چکیده

هدف از تحقیق حاضر بررسی نوع و میزان جانبازی پدر بر پیشرفت تحصیلی فرزندان دبیرستانی آنان بوده است، در نتیجه مطالعه نظریات مختلف جامعه شناسی و روانشناسی از نظریه کارکردگرایی و نظریه سلسله مراتب نیازهای مازلو که به بهترین شکل موضوع تحقیق را تبیین می کند انتخاب و براساس آن فرضیات و پرسشنامه مورد نیاز تدوین گردید. و در ادامه جامعه آماری تحقیق که شامل ۴۸۰۰ نفر از فرزندان جانبازانی که در مقطع دبیرستان در سال تحصیلی ۹۵-۹۶ در سطح کرج در حال تحصیل می باشند انتخاب شدند. از این تعداد ۲۰۰ نفر براساس جدول آماری کرسی و مورگان به صورت خوشه ای به عنوان حجم نمونه انتخاب گردید. در ادامه ابزار جمع آوری اطلاعات که به صورت پرسشنامه می باشد و اطلاعات مورد نیاز را از پرونده دانش آموزان استخراج می کند طراحی گردید. باتوجه به اینکه از طرفی تقریباً تمام تحقیقات انجام شده توسط محققین و پژوهشگران در زمینه جانبازان براساس سنجش و تقسیم بندی بنیادشهید و امورایثارگران و در زمینه پیشرفت تحصیلی براساس معدل دانش آموزان می باشد لذا روایی آن (سنجش چیزی که برای آن طراحی شده) توسط متخصصین و پژوهشگران مورد تایید می باشد و همچنین استفاده مکرر محققین و پژوهشگران شرط پایایی (تکرار پذیری پرسشنامه می باشد) محقق می سازد و از طرف دیگر باتوجه به اینکه اطلاعات مربوط به متغیرهای این تحقیق (میزان جانبازی، نوع جانبازی، نمرات پیشرفت تحصیلی و متغیرهای مداخله گرد دیگر) به صورت عینی بوده و از پرونده دانش آموزان استخراج می شود لذا پایایی و روایی از این دیدنیز می توان گفت مورد تایید می باشد. چنین به نظر می رسد آن قسمت از فرضیه تحقیق که بیان می دارد بین میزان جانبازی پدر و پیشرفت تحصیلی فرزندان رابطه معناداری وجود دارد از لحاظ آماری میان متغیرهای این تحقیق همبستگی معناداری وجود ندارد، فقط قسمت دیگر فرضیه تحقیق که بیان می دارد نوع جانبازی پدر و پیشرفت تحصیلی فرزندان رابطه وجود دارد نتایج تحقیق نشان می دهد جانبازانی که هم جانباز شیمیایی، هم حسی و حرکتی و هم شیمیایی می باشند پیشرفت تحصیلی فرزندان آنان بالاتر از فرزندان سایر جانبازان می باشد.

واژگان کلیدی: جانبازی، حسی - حرکتی، شیمیایی، اعصاب و روان، پیشرفت تحصیلی.

تحقیقات زیادی که درباره اثرات و عوارض جنگ انجام شده به طور کلی نشان می‌دهد جنگ علاوه بر ایجاد عوارض جسمی، روان‌شناختی و عصبی بر روی فرد شرکت‌کننده در جنگ، خانواده‌های این افراد نیز که در جنگ حضور نداشتند درگیر مسائل مختلف جسمی، روانی و اجتماعی نموده است. با توجه به تعامل و ارتباطاتی که بین خانواده مجروحان و جامعه وجود دارد در حقیقت آنان نیز بخشی از جامعه را تشکیل می‌دهند، آسیب‌های روحی و روانی وارده به خانواده‌ها به بدنه جامعه نیز انتقال یافته و اثرات سوء آن نیز هم در خانواده و هم در جامعه نمود پیدا می‌کند. در این میان جانبازان نیز که مایه مباهات اجتماعی و معنوی جامعه هستند، از جمله بازماندگان جنگ تحمیلی و درگیری‌های داخلی می‌باشند که به علت محدودیت‌های انطباق فیزیکی، روانی و اجتماعی فشار روانی فوق‌العاده‌ای به آنان تحمیل می‌شود که با توجه به ساختار شخصیتی متفاوت و اکنش‌های متفاوتی از خود نشان می‌دهند. از این رو دچار مسائل روانی-اجتماعی خاص خود می‌گردند در این میان فرزندان جانبازان که جزء ارکان مهم خانواده هستند ممکن است به طور مستقیم تحت تأثیر جنگ و عوارض ناشی از آن قرار نگیرند اما به نظر می‌رسد اثرات غیرمستقیم آن با توجه به موقعیت و نقش پدر که یکی از ارکان اصلی خانواده را تشکیل می‌دهد تحت تأثیر قرار دهد.

بیان مسئله

یکی از شاخصه‌های مهم موفقیت خانواده تربیت فرزندان است. مهمترین فرد در خانواده در جهت فراهم نمودن شرایط لازم جهت رشد جسمی، روانی و اجتماعی فرزندان خانواده پدر خانواده می‌باشد. هر چند در دنیای پیچیده امروزی بسیاری از نقش‌ها و وظایف خانواده به سازمان‌ها و نهادهای دیگر واگذار شده ولی هنوز هم نقش محوری در تربیت و آموزش فرزندان بر عهده خانواده است. نهاد دیگر که در زمینه تعلیم و تربیت فرزندان نقش اساسی دارد نهاد آموزش و پرورش می‌باشد. به طور کلی تعلیم و تربیت فرزندان به دو شکل رسمی و غیررسمی است که شکل رسمی آن تحصیلات کلاسیک است. در عصر جدید یکی از ارکان اصلی در موفقیت تحصیلات رسمی فرزندان نهاد آموزش و پرورش می‌باشد با این حال وجود والدین می‌توانند تأثیری شگرف در فعالیت‌های آموزشی نهاد آموزش و پرورش داشته باشند در صورتی که عضوی از خانواده به عللی مانند جنگ دچار اختلال و خدشه شود، در واقع دچار معلولیت گردد آیا می‌تواند وظایف و کارکردهای لازم در خانواده داشته باشد. بنابر تحقیقات محققین "خانواده و بهداشت روانی آن موضوع بسیار پیچیده‌ای است که می‌تواند در اثر عوامل مختلف مختل شود. هریک از اعضای خانواده با ویژگی خاص خود می‌توانند به نوعی بهداشت

روانی خانواده را تحت تأثیر قرار دهند. وجود فردی معلول در خانواده فضای روانی خانواده را تحت تأثیر قرار می‌دهد و بر روابط میان اعضا نیز اثرگذار خواهد بود" (افروز، ۱۳۸۰: ۳۶). بنابراین یکی از عوامل آسیب‌رسان به خانواده معلولیت یکی از اعضای خانواده است معلولیت ممکن است بر اثر عوامل مختلف به وجود بیاید که یکی از مهم‌ترین دلایل آن در ایران مجروحیت ناشی از جنگ است. "در خانواده‌هایی که پدر خانواده به درجه جانبازی رسیده ممکن است روابط اعضای خانواده تحت تأثیر قرار گیرد و غیر سالم گردد. مسائل‌های که موجب آزار این‌گونه خانواده‌ها می‌شود" (قلی‌زاده، ۱۳۸۴: ۱۰۱).

(رفاهی ۱۳۸۲) دریافت جانبازان و خانواده آن‌ها تحت تأثیر استرس‌های شدید در ابعاد مختلف و بیش از همه استرس‌هایی که ناشی از جنگ بوده است، قرار دارند. "به علاوه فرزندان آن‌ها، دارای ضعف تعادل عاطفی، شکایت از درد، ضعف لذت از دنیا، از دست دادن احساس ترحم و هم‌دردی با دیگران بودند. بنابراین مجروحیت پدر می‌تواند در کارکرد طبیعی خانواده اختلال ایجاد کند در نتیجه در پیشرفت تحصیلی فرزندان تأثیر منفی داشته باشد." (شریفی‌راد و همکاران، ۱۳۸۵: ۳۱) البته نوع جانبازی پدر می‌تواند تأثیر متفاوت داشته باشد "فرزندانی که پدرانشان مشکل مجروحیت اعصاب و روان دارند نسبت به سایر گروه‌ها احساس سلامتی کمتری دارند." (رادفر و همکاران، ۱۳۸۴: ۲۰۸). دلیل آن می‌تواند ناشی از ضعف پدر در برقراری ارتباط و تعامل مناسب با همسر و فرزندان باشد که باعث عدم تأمین مناسب نیازهای عاطفی و اجتماعی همسر و فرزندان گردد. این موضوع در شدت جانبازی نیز مصداق پیدا می‌کند. هر چه شدت جانبازی پدر بیشتر باشد ضعف و ناتوانی ارتباط و تعامل بیشتر خواهد شد و در نتیجه احتمال آسیب در کارکرد طبیعی خانواده بیشتر خواهد شد. بنابراین می‌توان گفت از "عوامل مؤثر در ایفای نقش تربیتی پدران جانباز در صدونوع مجروحیت آنان است" (امدادی: ۱۳۸۲، ۸۵). محمدی و رضائیان (۱۳۷۹) دریافتند که دانش‌آموزانی که پدر جانباز آن‌ها مبتلا به اختلالات عصبی و روانی هستند و دانش‌آموزانی که پدر جانباز آن‌ها مبتلا به ضایعات جسمی بالای ۵۰٪ هستند، در مقایسه با فرزندان شهدا و فرزندان افراد عادی دارای اختلالات رفتاری و روانی بیشتر در نتیجه دارای افت تحصیلی بالاتر می‌باشند (مرادی و همکاران، ۱۳۸۹: ۲۰).

البته تحقیقاتی وجود دارد که نشان می‌دهد که نه تنها جانبازی پدر باعث آسیب‌های روانی و اجتماعی فرزندان نگردیده بلکه در مواردی سطح بهداشت روانی در نتیجه پیشرفت تحصیلی فرزندان بالاتر از سطح متوسط بوده است این موضوع نشان می‌دهد که عوامل بسیاری نیز وجود دارند که در برابر آسیب روانی خانواده‌های شاهد و ایثارگر نقش محافظت‌کننده بر عهده دارند. "فرزندانی که پدرشان در راه اهداف والا ارزش‌های مورد احترام خانواده و جامعه، جان خود

را از دست داده‌اند یا مصدوم شده‌اند احتمالاً کمترین آسیب می‌بینند." (همان منبع) یا در تحقیق دیگر که توسط امدادی انجام شده مشخص شده "پدرانی که به دلایل جانبازی قادر به ایفای نقش کامل پرورشی و تربیتی نبوده افراد دیگر از جمله همسر جانبازان، بستگان و اجتماع سعی نموده خلأ ضعف توانایی در تربیت فرزندان جانبازان را پر نموده و با ایجاد بستر مناسب برای این گونه فرزندان باعث رشد و پیشرفت آنان شوند." (امدادی، ۱۳۸۲: ۸۱).
 یا در تحقیقی دیگر نشان داده شد که "والدین جایگزین می‌تواند از استیصال درونی کودکان و توقف فرآیند رشد و تحول آنان جلوگیری نمایند." (الیاسی، ۱۳۸۴: ۴۱) میزان مقبولیت و پذیرش ارزش‌ها و هنجارهای منبعث از فرهنگ ایثار و شهادت در میان فرد جانباز، خانواده و محیط اجتماعی او می‌تواند نقش مهمی در سلامت روانی و بالطبع در کارایی جانبازان داشته باشد. با توجه به تأثیر متفاوت و گاهی متضاد شدت و نوع جانبازی پدر بر وضعیت تحصیلی فرزندان در این تحقیق سعی شده تأثیر نوع و میزان جانبازی پدر بر پیشرفت تحصیلی فرزندان مورد بررسی قرار گیرد.

اهداف تحقیق

هدف کلی:

هدف اصلی تحقیق تعیین تأثیر میزان و نوع جانبازی پدر بر پیشرفت تحصیلی فرزندان در دوره دبیرستان می‌باشد.

اهداف جزئی:

- ۱- تعیین تأثیر میزان جانبازی پدر بر پیشرفت تحصیلی فرزندان در دوره دبیرستان
- ۲- تعیین تأثیر میزان جانبازی اعصاب و روان پدر بر پیشرفت تحصیلی فرزندان در دوره دبیرستان
- ۳- تعیین تأثیر میزان ضایعه حسی و حرکتی بر پیشرفت تحصیلی فرزندان در دوره دبیرستان
- ۴- تعیین تأثیر میزان جانبازی شیمیایی بر پیشرفت تحصیلی فرزندان در دوره دبیرستان

سؤال اصلی

بین میزان جانبازی و نوع جانبازی پدر و پیشرفت تحصیلی فرزندان آنان در دوره دبیرستان چه رابطه‌ای وجود دارد؟

سؤال‌های فرعی

- ۱- بین میزان ضایعه اعصاب و روان پدر و پیشرفت تحصیلی فرزندان در دوره دبیرستان چه رابطه‌ای وجود دارد؟
- ۲- بین میزان ضایعه حسی و حرکتی پدر و پیشرفت تحصیلی فرزندان در دوره دبیرستان چه رابطه‌ای وجود دارد؟

۳- بین میزان ضایعه شیمیایی پدر و پیشرفت تحصیلی فرزندان در دوره دبیرستان چه رابطه‌ای وجود دارد؟

۴- بین نوع جانبازی و پیشرفت تحصیلی فرزندان آنان در دوره دبیرستان چه رابطه‌ای وجود دارد؟

جانبازی

جانباز در لغت‌نامه دهخدا به معنی جان بازنده و کسی که با جان خود بازی می‌کند و به خطر می‌اندازد آمده است و بنیاد جانبازان نیز جانباز را بدین صورت تعریف کرده است "جانباز عنوان ایثارگرانی است که در جریان تکوین و شکوفایی انقلاب اسلامی و حفظ و حراست از دستاوردهای ارزشمند آن از تعرض و تجاوز عوامل داخلی و خارجی یا هرگونه حوادث مستقیم ناشی از آن‌ها در طول جنگ تحمیلی به اختلالات و نقصان‌های عارضی جسمی و روانی دچار شده یا بشود و در نتیجه در روند زندگی فردی و اجتماعی با محدودیت‌هایی مواجه می‌باشند." (معاونت بهداشت و درمان بنیاد شهید و امور ایثارگران، ۱۳۹۱: ۴)

انواع جانبازی

تقسیم‌بندی و تعیین درصد آسیب‌های جسمی و روانی وارد شده به جانبازان هیچ‌گاه نمی‌تواند نشان دهنده میزان روحیه شهادت طلبی، ایثار و فداکاریهای آن عزیزان در میدان‌های خون و حماسه باشد چرا که اساساً آن مقوله‌های والای مکتبی در قالب اعداد و ارقام قابل تبیین نیستند (همان منبع: ۳). اما در هر صورت تدوین ضوابطی مشخص و معین برای دسته‌بندی، تجزیه و تحلیل، شناخت مسائل جانبازان، تنظیم امور جانبازان و ارائه خدمات به آنان امری گریزناپذیر است بنابراین بنیاد شهید و امور ایثارگران جانبازان را به سه گروه اصلی تقسیم نمودند که در هر گروه گروه‌های کوچک‌تر قرار دارند. بنابر تقسیم‌بندی بنیاد جانبازان بر اساس نوع مجروحیت به سه گروه اصلی تقسیم می‌شوند.

۱- جانبازان گروه آسیب‌های عمومی:

جانبازانی هستند که به واسطه اصابت تیر، ترکش، تصادف و سایر تروماهای فیزیکی دچار آسیب‌های جسمی گردیده‌اند.

۲- جانبازان گروه شیمیایی:

جانبازانی هستند که به واسطه تماس با عوامل شیمیایی بکار رفته توسط دشمن دچار آسیب شدند.

۳- جانبازان گروه اعصاب و روان:

عبارت است از مجموعه‌ای از علائم اختصاصی است که در پی مواجهه با عامل فشار آسیب‌زای

روانی بینهایت شدیدی پیدا می‌شوند. این مواجهه ممکن است به صورت دیدن یا حضور در صحنه‌های بسیار وحشتناک قتل و یا کشتار باشد، یا به صورت شنیدن باشد که در هر صورت فرد به صورت ترس، اضطراب و درماندگی به این تجربه وحشتناک پاسخ می‌دهد. علائم مربوط به تجربه حادثه باید لااقل یک ماه طول بکشد و باید بر جنبه‌های مهم و مختلف زندگی بیمار نظیر موقعیت شغلی و خانوادگی او تأثیر قابل توجه و چشم‌گیری بگذارد.

تعریف درصد جانبازی: عبارت است از میزان، آسیب‌دیدگی جسمی و روانی جانباز که توسط کمیسیون پزشکی بنیاد، بر حسب درصد تعیین می‌شود، این میزان حداقل ۵٪ و حداکثر ۷۰٪ می‌باشد (همان منبع: ۱۳)

پیشرفت تحصیلی

تعریف پیشرفت تحصیلی را بدین صورت تعریف کرده‌اند "معلومات یا مهارت‌های اکتسابی عمومی یا خصوصی در موضوع درسی است که معمولاً به وسیله‌ی آزمایش‌ها یا نشانه‌ها یا هر دو - که معلمان برای دانش‌آموزان وضع می‌کنند - اندازه‌گیری می‌شود." (شعاری‌نژاد، ۱۳۶۴: ۱۹۸). بنابراین برای تعیین میزان پیشرفت تحصیلی لازم است از دانش‌آموزان ارزشیابی پیشرفت تحصیلی صورت گیرد

ادبیات تحقیق

بسیاری از محققان در مورد نقش پدر معتقدند، حضور مؤثر پدر در خانواده باعث می‌شود که مهارت‌های کلامی و چاره‌جویی فرزند افزون گشته و به پیشرفت‌های چشم‌گیر تحصیلی بینجامد. شواهد علمی نشان می‌دهد، پدرانی که در پرورش فرزندشان حضور فعال دارند - بویژه پدرانی که در زندگی فرزندان خود حضور هیجانی دارند - نقش به سزایی در سلامت فرزندان دارند "بر اساس بررسی‌های انجام شده معلوم شده است که حضور پدر در خانواده از عوامل تعیین‌کننده پیشرفت دختران در ریاضیات به حساب می‌آید در مورد پسران هم نتایج به طرز چشم‌گیری یکسان است تحقیقات نشان می‌دهد که بین حضور پدر در کانون خانواده و توانایی پسران نشان در درس ریاضی ارتباط تنگاتنگی وجود دارد. مطالعات دیگر، بیان‌کننده رابطه میان تربیت پدرا نه و هوش کلامی پسران است." (باقری، ۱۳۷۶: ۱۹)

تأثیر جانبازی بر خانواده

معلولیت بر اثر عوامل مختلفی همچون تصادفات، حوادث، سوانح، جنگ و برخی عوامل دیگر به وجود می‌آید. عوامل متفاوت ایجادکننده معلولیت نیز اثر متفاوتی بر شخصیت فرد معلول، و خانواده وی خواهد داشت مجروحان جنگی علاوه بر وجود معلولیت، تجربه جنگ را نیز در سابقه خود دارند (حمیدی، ۱۳۸۲: ۴۰). "جنگ علاوه بر ایجاد عوارض روان‌شناختی و عصبی بر روی شرکت‌کنندگان در جنگ خانواده‌های افرادی نیز که به نوعی در جنگ حضور

داشتند و بویژه افرادی که صدمه دیدند و رانیز در گیر مسائل روان شناختی نموده است". (رفاهی، ۱۳۸۲: ۱۰۵) البته تفاوت‌هایی از لحاظ اعتقادی، انگیزشی و شخصیتی در جانبازان ایران و مجروحان جنگی دیگر کشورها وجود دارد و این عوامل نیم‌رخ روان شناختی متفاوتی را از جانبازان جمهوری اسلامی ارائه می‌دهد (حمیدی، ۱۳۸۲: ۴۰). "هر چند با در نظر گرفتن تأثیر انگیزه‌های متعالی در کاهش مشکلات روانی-رفتاری جانبازان باز هم نمی‌توان منکر نقش منفی مجروحیت بر محیط خانواده شد." (همان منبع: ۴۰) "فشار روانی فوق‌العاده به علت محدودیت‌های انطباق فیزیکی، روانی و اجتماعی در جانبازان بوجود می‌آید که افراد با ساختار شخصیتی گوناگون در مقابل آن واکنش‌های متفاوتی را نشان می‌دهند." (رفاهی، ۱۳۸۲: ۱۰۵) با توجه به اینکه جانباز به خاطر ارزش‌ها و هنجارها به جبهه رفته و جانباز گشته در بسیاری از موارد نسبت به ارزش‌ها و هنجارهای مربوط به فرهنگ ایثار و شهادت تعصب فراوانی دارد این در حالی است که خانواده یا محیط اجتماعی ممکن است به دلایل زیر نسبت به این ارزش‌ها و هنجارها ارزش و اهمیتی قائل نباشد یا مخالف آن ارزش‌ها و هنجارها باشند در نتیجه تعامل مناسبی بین جانباز و خانواده‌ی او به وجود نیاید در نتیجه سلامت روانی، عاطفی و اجتماعی خانواده دچار چالش شود

مبانی نظری

هدف این بخش بررسی زمینه‌های نظری متغیرهایی هست که در تحقیق حاضر مورد استفاده قرار گرفته است. در علوم انسانی عموماً فرد را به روان‌شناسی و جامعه را به جامعه‌شناسی اختصاص داده‌اند. لکن اکنون رفته‌رفته متوجه می‌شوند که تداخل فرد و جامعه و فرهنگ و تأثیر و تأثر متقابل آنها چنان دائم و مستمر است که اگر محقق می‌خواهد درباره یکی از آنها بدون رجوع به دیگری تحقیق کند به زودی به بن‌بست می‌رسد (گلشن فومنی، ۱۳۹۱: ۶۷) به همین دلیل در این تحقیق از طرفی با توجه به اینکه متغیر مستقل مجروحیت پدر می‌باشد و پدر به عنوان یک از ارکان اصلی از نهاد خانواده می‌باشد در نتیجه در چارچوب نظری از نظریه‌ای که روابط بین اعضای خانواده و نقش و تأثیر یک عضو بر عضو دیگر نهاد خانواده و همچنین تأثیر یک نهاد اجتماعی بر نهاد دیگر را بیان می‌کند استفاده می‌گردد و از طرف دیگر متغیر وابسته پیشرفت تحصیلی فرزندان دبیرستانی می‌باشد و این متغیر عموماً در روان‌شناسی شاخه تربیتی آن مورد بررسی قرار می‌گیرد پس لازم است از نظریه‌های روان‌شناسی برای تبیین موضوع بهره برد. به همین دلیل در این تحقیق ابتدا از هر دو دسته از نظریات جامعه‌شناسی و روان‌شناسی بیان می‌گردد و سپس از نظریاتی که بهتر بتواند موضوع تحقیق را تبیین کند به عنوان چارچوب نظری برای بیان تأثیر جانبازی پدر بر پیشرفت تحصیلی فرزندان مورد استفاده قرار خواهد گرفت. در نظریه‌های مربوط به خانواده اغلب بر

مفهوم کارکرد خانواده، انسجام و حمایت خانوادگی و اجتماعی میان اعضای خانواده و نقش و کارکرد آن و ارتباط آن با نهادهای دیگر می‌پردازد و در نظریات روان‌شناسی بر رفتار فرد و عوامل تأثیر گذار بر بروز رفتار فرد بحث می‌کند.

پیشینه تحقیق

در این زمینه تحقیقاتی که هم‌سو با تحقیق حاضر انجام شده، مورد بررسی دقیق قرار گرفته است و به تعدادی از این پژوهش‌ها در ایران و خارج از کشور اشاره می‌شود.

نتایج یک تحقیق نشان داد که پدران جانباز در زمینه‌های نقش پدر گونه خود در خانواده آگاهی نسبی دارند. منتها این آگاهی در ارتباط مستقیم با دو فاکتور فرهنگ و تحصیلات می‌باشد. با بالا رفتن سطح تحصیلات و فرهنگ در صد مولفه‌های نقش پدری ارتقاء و اختلاف معنی‌داری را نشان می‌دهد. از طرفی در صد جانبازی و محل مجروحیت جانباز مولفه‌های تأثیر گذار در چگونگی و کیفیت و کمیت ایفای نقش پدری در خانواده بودند. تحقیق فوق نشان می‌دهد دو گانگی روش‌های تربیتی والدین و عدم اتخاذ شیوه‌های پرورشی هم‌سان در خانواده باعث سردرگمی رفتاری در کودکان می‌شود. بنابراین پدر جانباز به دلیل در صد و محل مجروحیت نمی‌تواند نقش مؤثری را ایفا کند می‌باید این نقش به مادر خانواده محول و تفیض گردد و از اعمال نظر و اتخاذ شیوه‌های تربیتی غیر یکسان با مادر خودداری و از دو گانگی رفتار در برابر فرزندان اجتناب شود تا از بروز عذاب وجدان - احساس گناه و سردرگمی رفتار در فرزندان اجتناب و جلوگیری گردد. (امدادی، ۱۳۸۲: ۸۰)

پژوهش دیگر که توسط زهرا فخری و همکاران انجام گردید به مقایسه کیفیت نظام ارزشی و باورهای خودکارآمدی در ابعاد تحصیلی و هیجانی در فرزندان دارای پدر جانباز و غیر جانباز پرداخته است در این تحقیق از نظریه خودکارآمدی بندورا به عنوان چارچوب نظری استفاده گردیده است. در این نظریه اعتقادی که فرد به قابلیت‌های خود در سازمان‌دهی و انجام فعالیت‌های مورد نیاز برای اداره‌ی خود در شرایط و وضعیت‌های مختلف است که از طریق تعامل با محیط اجتماعی اطراف خود بدست می‌آورد را بیان می‌کند. هدف این پژوهش تعیین و مقایسه نظام ارزشی و باورهای خودکارآمدی تحصیلی و هیجانی در فرزندان دارای پدر جانباز و غیر جانباز بود، که در بعد تحصیلی شامل توانمندی در مدیریت رفتارهای یادگیری، تسلط بر موضوع‌های درسی و تحقق انتظارات تحصیلی می‌باشد. روش مطالعه علی-مقایسه‌ای و جامعه آماری ۲۶۲۰ نفر شامل کلیه دانش‌آموزان دختر خانواده‌های جانباز در سالهای اول تا سوم دبیرستان‌های شاهد شهر تهران در سال ۱۳۸۹ و ۹۵۶۱ دانش‌آموز دختر از خانواده‌های غیر جانباز در دبیرستان‌های عادی بود. باروش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی ۱۰۰ نفر از دختران دارای پدر جانباز و برای هم‌تاسازی با آنها به صورت هدفمند

۱۰۰ نفر از دختران دارای پدر غیر جانباز انتخاب و پرسش‌نامه‌های ارزشهای آلپورت، ورنونو لیندزی (۱۹۶۰)، خودکارآمدی کودکان ونوجوانان موریس (۲۰۰۱) و پرسش‌نامه اطلاعات جمعیت‌شناختی در موردشان اجرا شد. نتایج نشان داد نظام ارزشی مرجح در فرزندان جانباز ارزش‌های اجتماعی و در فرزندان غیر جانباز ارزشهای اقتصادی است. درصد جانبازی پدر در مؤلفه ارزشهای اقتصادی و در تمامی مولفه‌های باورهای خودکارآمدی تحصیلی رابطه منفی و معنادار داشت. در نتیجه سطوح پایین باورهای خودکارآمدی در ابعاد تحصیلی و هیجانی فرزندان جانبازان ممکن است ناشی از مشکلات جانبازی در پدر باشد. بنابراین ارائه خدمات روان‌شناختی به هنگام برای ارتقاء سلامتی خانواده‌های جانباز به ویژه فرزندان آنها می‌تواند نقش مؤثری در تحکیم نظام ارزشی و باورهای خودکارآمدی در زمینه تحصیلی فرزندان جانبازان داشته باشد.

چارچوب نظری تحقیق

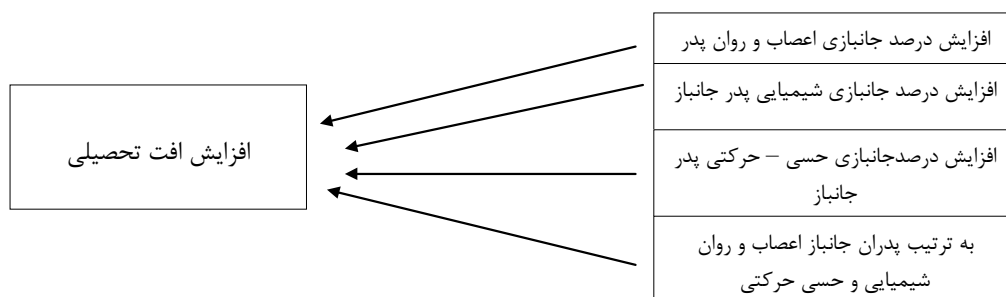
در این تحقیق از طرفی با توجه به اینکه هدف تحقیق بررسی تأثیر پدر جانباز بر پیشرفت تحصیلی فرزندان می‌باشد اولاً باید دنبال نظریه‌ای باشیم که مفهوم خانواده و کارکردهای آن را تبیین کند زیرا مفهوم پدر به عنوان رکنی از ارکان اصلی در خانواده معنا پیدا می‌کند ثانیاً تأثیر ارتباط، تعامل و عملکرد اعضای خانواده بر یکدیگر خارج از خانواده از جمله آموزش و پرورش را بیان کند بنابراین با توجه به اینکه در این تحقیق بر کارکردهای یکی از اعضای اصلی خانواده برمی‌گردد از نظریه کارکردگرایی استفاده می‌گردد. زیرا بر اساس دیدگاه کارکردگرایی پدر به عنوان عضوی از خانواده، "اجتماعی کردن اولیه فرزندان و آماده کردن آنان برای زندگی اجتماعی از مهمترین وظیفه و کارکرد آن می‌باشد." (آزادارمکی، ۱۳۹۰: ۲۷) و از طرف دیگر تأمین نیازهای فرزندان در زمینه‌های مختلف جسمی، روانی، عاطفی و اجتماعی زمینه‌ساز رشد و پیشرفت در ابعاد مختلف از جمله تحصیلی فرزندان را فراهم می‌کند بنابراین از نظریه سلسله مراتب نیازهای مازلو استفاده می‌گردد زیرا در نظریه سلسله مراتب نیازها ابعاد مختلف نیازهای انسان و رابطه آن با رشد، تعالی و پیشرفت انسان را بیان می‌کند. بنابراین اساس چهارچوب نظری در این تحقیق تلفیقی از نظریه جامعه‌شناسی کارکردگرایی و نظریه روان‌شناسی طبقه‌بندی نیازهای مازلو است که با تلفیق این دو نظریه چارچوب نظری تحقیق را شرح داده می‌شود و در پایان از نظریه تلفیقی، مدل تحلیلی و فرضیات را بیان می‌گردد.

تأثیر جانبازی پدر بر کارکردهای خانواده

یکی از عوامل آسیب‌رسان به ساختار خانواده و در نتیجه بر کارکرد آن معلولیت یکی از اعضای خانواده می‌باشد این معلولیت می‌تواند بر اثر حوادثی همچون جنگ ایجاد شده

باشد. حال اگر فرد مجروح از اعضای فعال، ارشد و دلسوز خانواده یعنی پدر خانواده باشد با توجه به اینکه پدر در خانواده نقش هاو کارکردهای مختلفی را بر عهده دارد، پیامدهای روانی و رفتاری متعددی برای فرد آسیب دیده و دیگر اعضای خانواده او به همراه دارد (خدایاری فرد، ۱۳۸۳: ۳). مک کوپین و همکارانش (۱۹۷۴) در پژوهشی که درباره اثرات جدایی رزمنده از خانواده به دلیل شرکت در جنگ یا بستری در بیمارستان انجام دادند تنیدگی شدیدی را گزارش می کنند. آن ها مشاهدات خود را چنین اظهار می دارند: زمانی که رزمنده نزد خانواده اش باز می گردد، قبول اعضای این ساختار جدید برای او سخت به نظر می رسد و ذهنیت بدی را پیدا می کند. برای مثال، ممکن است اعضای این نظام و ساختار جدید در غیاب رزمنده آموخته اند که همه مسئولیتها و وظایف او را به خوبی انجام دهند. این موضوع برای وی تنیدگی شدیدی را ایجاد کند. به طور کلی پدران جانباز به مانند پدران دیگر در ساختار خانواده دارای وظایف و کارکردهایی هستند که در صورت ضعف و ناتوانی در انجام وظایف و کارکرد خود باعث آسیب های زیادی در زمینه های مختلف به خانواده می شوند

مدل مفهومی پژوهش:

- ۱- هرچه میزان جانبازی اعصاب و روان پدر خانواده بیشتر، میزان افت تحصیلی فرزندان بیشتر خواهد شد.
- ۲- هرچه میزان جانبازی حسی و حرکتی پدر خانواده بیشتر، میزان افت تحصیلی فرزندان بیشتر خواهد شد.
- ۳- هرچه میزان جانبازی شیمیایی پدر خانواده بیشتر، میزان افت تحصیلی فرزندان بیشتر خواهد شد.
- ۴- فرزندان جانبازان اعصاب و روان، شیمیایی و حسی حرکتی به ترتیب دچار افت تحصیلی بیشتر می باشند.

توضیحات مفاهیم

- ۱- منظور از درصد جانبازی عبارت است از میزان مجروحیت جسمانی و روانی که باعث

می شود فرد در کارکردهای طبیعی دچار اختلال گردد.

۲- منظور از پیشرفت تحصیلی معدل نمرات کسب شده در پایان هر نیم سال تحصیلی می باشد.

روش تحقیق

نوع تحقیق پیمایشی از نوع همبستگی است. بسیاری از مطالعات پیمایشی به طور همبستگی و پس رویدادی انجام می گیرد (ببی، ۱۳۸۱: ۲۰۰) با توجه به اینکه در این پژوهش محقق در صدد این بوده تا رابطه‌ای بین متغیرهای میزان جانبازی پدر و پیشرفت تحصیلی فرزندان را مورد بررسی قرار دهد لذا برای انجام این پژوهش روش تحقیقی پیمایشی دیده شد.

حجم نمونه و روش نمونه‌گیری

بر اساس جدول آماری کرسی و مورگان (۱۹۷۰) از جامعه آماری مورد پژوهش ۴۸۰۰ نفری ۲۰۰ نفر نمونه‌گیری خوشه‌ای انتخاب گردیدند،

بدین صورت که ابتدا از هر یک از مناطق ۴ گانه آموزش و پرورش ۴ مدرسه که دارای بیشترین تعداد فرزندان جانباز می باشد انتخاب گردید با توجه به اینکه در مدارس شاهد بیشترین دانش آموز دارای پدر جانباز می باشد و در شهر کرج نیز دو مدرسه شاهد در منطقه ۱ و ۳ وجود دارد لذا ۵۰ نفر از این دو تا مدارس انتخاب می گردد و ۱۵۰ نفر دیگر از مدارس دیگر انتخاب می گردند بدین صورت با استفاده از پرونده دانش آموزان آمار دانش آموزانی که پدرشان جانباز می باشد استخراج گردید سپس از میان آنان به تعداد مورد نیاز انتخاب خواهد شد.

روش‌های جمع‌آوری اطلاعات

اطلاعات در این تحقیق به دو روش جمع‌آوری شده‌اند. ۱- اطلاعات کتابخانه‌ای ۲- مدارک و اسناد سازمانی

۱) اطلاعات کتابخانه‌ای: مباحث نظری و تئوریک تحقیق خصوصاً فصل دوم با مطالعه کتابها، مقالات و پایان‌نامه‌های کارشناسی ارشد و دکترا موجود در کتابخانه دانشگاه‌ها، سایت‌های مرتبط و مراجعه به پژوهش‌گاه بنیاد شهید و امور ایثارگران جمع‌آوری گردید. ۲) مدارک و اسناد سازمانی: در این تحقیق ابتدا با مراجعه به دفتر لیست دانش آموزانی که پدر آنان جانباز بوده دریافت گردید سپس با مراجعه به پرونده این دانش آموزان فرم تهیه شده تکمیل گردید و از این طریق اطلاعات مورد نیاز جمع‌آوری شد.

ابزار اندازه‌گیری

با توجه به اینکه متغیر مستقل تحقیق (نوع جانبازی و شدت جانبازی پدر) دارای شاخص‌های

می‌باشند که توسط بنیاد شهید و امور ایثارگران طبقه‌بندی و بیان گردیده است و مورد استفاده تمام پژوهش‌گران داخل کشور در این زمینه می‌باشد (در پرونده هریک از دانش‌آموزان موجود می‌باشد) لذا فرمی توسط محقق طراحی گردیده تا همین اطلاعات (نوع جانبازی و شدت جانبازی پدر) از پرونده دانش‌آموز استخراج شود و برای به دست آوردن اطلاعات مربوط به متغیر وابسته (پیشرفت تحصیلی) نیز معدل کل دانش‌آموزان که در پرونده دانش‌آموزان موجود است در همین پرسش‌نامه ثبت خواهد گردید. بدین صورت که این فرم دارای ۱۰ ستون می‌باشد که ستون‌های ۱ الی ۹ اطلاعات خانوادگی دانش‌آموز شامل: ۱- شماره پرونده ۲- شغل پدر ۳- تحصیلات پدر ۴- شغل مادر ۵- تحصیلات مادر ۶- وضعیت مسکن ۷- تعداد اعضای خانواده ۸- نفر چندم خانواده ۹- عضوی از خانواده که امور درسی دانش‌آموز (ثبت‌نام، شرکت در جلسات اولیا و مربیان و حضور در مدرسه بنا به درخواست مسئولین مدرسه) را پیگیری می‌کند توسط اطلاعات این ستون‌ها استخراج می‌شود این اطلاعات به منظور کنترل متغیرهای مداخله‌گر طراحی شده و ستون شماره ۹ به منظور استخراج اطلاعات مربوط به شدت جانبازی (متغیر مستقل اول) می‌پردازد و نوع جانبازی پدر (متغیر مستقل دوم) به وسیله سوال‌های شماره ۱۰ (میزان جانبازی اعصاب و روان پدر به صورت درصد)، شماره ۱۱ (میزان جانبازی شیمیایی به صورت درصد) و شماره ۱۲ (میزان جانبازی حسی و حرکتی به صورت درصد) اطلاعات آن استخراج می‌شود و برای استخراج اطلاعات مربوط به پیشرفت تحصیلی فرزندان (متغیر وابسته) از ستون شماره ۱۳ که اطلاعات مربوط به معدل کتبی دانش‌آموزان می‌باشد استفاده خواهد گردید. با توجه به اینکه اطلاعات درخواستی باید از پرونده دانش‌آموزان استخراج گردد فرم پرسش‌نامه به صورتی طراحی گردیده که بدون دخالت دانش‌آموزان توسط مسئول تکمیل فرم با توجه به پرونده دانش‌آموز تکمیل می‌گردد. لازم به توضیح است در زمینه تهیه فرم از استاد راهنما و سایر صاحب نظران از نظر علمی استفاده گردیده است.

روایی پرسش‌نامه

در روایی محتوا به تحلیل منطقی یک آزمون بر اساس قضاوت ذهنی و فردی است که این فرد قضاوت‌کننده می‌تواند یک متخصص باشد گفته می‌شود (همان منبع: ۲۲۲) از طرفی با توجه به اینکه تمام محققین و متخصصین در ایران جهت تحقیق در زمینه جانبازان از تقسیم‌بندی‌ها و شاخص‌هایی که توسط بنیاد شهید و امور ایثارگران انجام گرفته استفاده می‌کنند تحقیق حاضر نیز به منظور سنجش شدت جانبازی و نوع جانبازی از شاخص‌هایی که برای تعیین شدت و نوع جانبازی توسط معاونت درمان بنیاد شهید و ایثارگران تعیین گردیده است استفاده می‌گردد در نتیجه روایی تحقیق (تایید آزمون توسط محققین و متخصصین

(محقق می گردد لذا از طرفی محققین متخصصین زیادی آن را مورد استفاده قرار دادند. در زمینه پیشرفت تحصیلی نیز مشورت بامتخصصین و اساتید دانشگاه معدل کتبی کل را بهترین و جامع ترین منبع برای تعیین پیشرفت تحصیلی توسط متخصصین علوم تربیتی تشخیص داده شد. و از طرف دیگر چون شاخص میزان جانبازی و پیشرفت تحصیلی و بقیه متغیر بصورت عینی در پرونده دانش آموز می باشد لذا روایی آن مورد تایید قرار می گیرد.

پایایی پرسش نامه

پایایی عبارت است از ثبات اندازه ها در دفعات اندازه گیری است به عبارت دیگر اگر یک وسیله اندازه گیری که برای سنجش متغیر و صفتی ساخته شده در شرایط مشابه در زمان یا مکان دیگر استفاده گردد نتایج مشابهی از آن حاصل شود و دارای خاصیت تکرارپذیری و سنجش نتایج یکسان باشد. در این تحقیق نیز با توجه به اینکه اطلاعات مربوط به میزان جانبازی و نوع جانبازی از اسناد و مدارک و شاخص هایی استفاده می شود که قبلاً توسط بنیاد شهید و امور ایثارگران وضع گردیده است و محققین و پژوهشگران زیادی از این شاخصها و معیارها برای سنجش جانبازان استفاده می کنند. در حقیقت تنها معیار سنجش میزان جانبازی و نوع جانبازی تقسیم بندی ها و ملاک های بنیاد می باشد در زمینه پیشرفت تحصیلی نیز معدل دانش آموزان به عنوان مهمترین معیار سنجش پیشرفت تحصیلی در تحقیقات بسیاری از محققین و دانشمندان مورد استفاده قرار گرفته است لذا شرط پایایی (ثبات اندازه گیری در دفعات اندازه گیری محقق می شود

روش اجرا

همان طور که بیان گردید جامعه آماری کلیه دانش آموزان فرزندان جانباز که در مقطع تحصیلی ۱۳۹۵-۱۳۹۴ در شهر کرج زندگی می کنند می باشد لذا به همین منظور ابتدا معرفی نامه جهت همکاری از طرف دانشگاه به اداره آموزش و پرورش استان البرز دریافت نموده و سپس به اداره کل آموزش و پرورش استان البرز رفته و با ارائه اسناد و مدارک و توضیح نسبت به اهمیت و ضرورت تحقیق موفق به جلب همکاری گردیدم در نتیجه با هماهنگی قسمت حراست، منابع انسانی و مدیریت ایثارگران نامه همکاری با اینجانب به مناطق چهارگانه کرج ارسال شد. برای تهیه نمونه آماری به این نواحی آموزش و پرورش رفته و نامه همکاری مدارس را دریافت نمودم و در ادامه فرم پرسش نامه و نامه همکاری را به مدیر مدرسه تحویل خواهم داد و فرم های مربوطه را در مدرسه تکمیل خواهد گردید. در نهایت با استخراج اطلاعات وارده با کمک نرم افزار SPSS جهت تجزیه و تحلیل داده ها از شاخص های آمار توصیفی شامل فراوانی، میانگین و انحراف معیار و به منظور پاسخگویی به فرضیه های پژوهش از آمار استنباطی شامل آزمون معناداری ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون استفاده خواهد شد.

تعریف عملیاتی میزان جانبازی: عبارت است از میزان، آسیب دیدگی جسمی و روانی جانباز که توسط کمیسیون پزشکی بنیاد، بر حسب درصد تعیین می شود، این میزان حداقل ۵٪ و حداکثر ۷۰٪ می باشد (همان منبع: ۱۳)

تعریف عملیاتی جانبازان حسی و حرکتی: جانبازانی هستند که به واسطه اصابت تیر، ترکش، تصادف و سایر تروماهای فیزیکی دچار آسیب های جسمی و حسی گردیده اند که توسط کمیسیون پزشکی بنیاد، بر حسب درصد تعیین می شود این میزان حداقل ۵٪ و حداکثر ۷۰٪ می باشد.

تعریف عملیاتی جانبازان گروه شیمیایی: جانبازانی هستند که به واسطه تماس با عوامل شیمیایی بکار رفته توسط دشمن دچار آسیب شدند که توسط کمیسیون پزشکی بنیاد، بر حسب درصد تعیین می شود این میزان حداقل ۵٪ و حداکثر ۷۰٪ می باشد.

تعریف عملیاتی جانبازان گروه اعصاب و روان (موج انفجار): جانبازانی هستند که در پی مواجهه با عامل فشار آسیب زای روانی بی نهایت شدیدی دچار آسیب می شوند که توسط کمیسیون پزشکی بنیاد، بر حسب درصد تعیین می شود این میزان حداقل ۵٪ و حداکثر ۷۰٪ می باشد.

تعریف عملیاتی پیشرفت تحصیلی: در این تحقیق پیشرفت تحصیلی عبارت است معدل نمرات کتبی پایان ترم که توسط دانش آموز کسب شده است که حداقل ۱ و حداکثر ۲۰ می باشد..

جدول ۱: توزیع فراوانی پاسخگویان بر حسب متغیر نوع جانبازی

نوع جانبازی	فراوانی	درصد	درصد معتبر	درصد تجمعی
اعصاب و روان	۴۵	۱.۲۴	۱.۲۴	۱.۲۴
شیمیایی	۳۸	۳.۲۰	۳.۲۰	۴.۴۴
حسی و حرکتی	۳۸	۳.۲۰	۳.۲۰	۷.۶۴
اعصاب و روان و شیمیایی	۳۲	۱.۱۷	۱.۱۷	۸.۸۱
اعصاب و روان و حرکتی	۲۰	۷.۱۰	۷.۱۰	۱۵.۹۲
هر سه مورد	۱۴	۵.۷	۵.۷	۲۱.۶۲
کل	۱۸۷	۱۰۰٪		

بر اساس جدول فوق، توزیع فراوانی سیمای پاسخگویان با توجه به متغیر نوع جانبازی نشان می دهد که ۲۴ درصد جانباز اعصاب و روان، ۲۰ درصد شیمیایی، ۲۰ درصد حسی - حرکتی، ۱۷ درصد اعصاب و روان و شیمیایی، ۱۱ درصد اعصاب و روان و حرکتی و ۸ درصد هم هر سه مورد بوده اند.

تحلیل داده ها

فرضیه اول: بین میزان جانبازی پدر و پیشرفت تحصیلی فرزندان آنان در دوره دبیرستان رابطه معنی دار وجود دارد.

جدول ۲: آزمون کای اسکوتر (تای بی کندال) و سنجش رابطه بین میزان جانبازی پدر و پیشرفت تحصیلی فرزندان

معنی داری	اشتباه معیار	ارزش	
.۱۰۰	.۰۶۷	.۱۱۰	آماره تای سی کندال
		۱۷۶	تعداد

نتایج اخذ شده از آزمون کای اسکوتر (تای بی کندال) در جدول فوق نشان می دهد با استناد به مقادیر کای اسکوتر (تای بی کندال) $tb = .۱۱۰$ و $sig = .۱۰۰$ و اینکه معنی داری محاسبه شده از معنی داری در سطح آلفای $.۰۵$ درصد بزرگتر است، لذا نمی توان فرض صفر را رد کرد، با اطمینان ۹۵ درصد می توان گفت بین درصد جانبازی پدر و پیشرفت تحصیلی فرزندان آنان در دوره دبیرستان رابطه معنی دار وجود ندارد.

فرضیه دوم: بین نوع جانبازی پدر و پیشرفت تحصیلی فرزندان آنان در دوره دبیرستان رابطه معنی دار وجود دارد.

جدول ۳: آزمون کای اسکوتر (تای بی کندال) و سنجش رابطه بین نوع جانبازی پدر و پیشرفت تحصیلی فرزندان

معنی داری	اشتباه معیار	ارزش	
.۰۰۵	.۰۶۰	۱۶۶	آماره تای بی کندال
		۱۷۶	تعداد

نتایج اخذ شده از آزمون کای اسکوتر (تای بی کندال) در جدول فوق نشان می دهد با استناد به مقادیر کای اسکوتر (تای بی کندال) $tb = ۱۶۶$ و $sig = .۰۰۵$ و اینکه معنی داری محاسبه شده از معنی داری در سطح آلفای $.۰۵$ درصد کوچکتر است، لذا فرض صفر را می توان رد کرد، با اطمینان ۹۵ درصد می توان گفت بین نوع جانبازی پدر و پیشرفت تحصیلی فرزندان آنان در دوره دبیرستان رابطه معنی دار وجود دارد. جزئیات رابطه در جدول زیر آمده است.

جدول ۴: تقاطعی توزیع مورد انتظار و مشاهده شده نوع جانبازی و پیشرفت تحصیلی (معدل)

جمع	پیشرفت تحصیلی (معدل)			نوع جانبازی	
	متوسط	خوب	عالی		
۳۹	۰	۱۶	۲۳	مشاهده شده	اعصاب و روان
۰.۳۹	۸.۳	۸.۹	۵.۲۵	مورد انتظار	
۳۴	۴	۱۴	۱۶	مشاهده شده	شیمیایی
۰.۳۴	۳.۳	۵.۸	۲.۲۲	مورد انتظار	
۳۷	۵	۱۰	۲۲	مشاهده شده	حسی و حرکتی
۰.۳۷	۶.۳	۳.۹	۲.۲۴	مورد انتظار	
۳۲	۴	۴	۲۴	مشاهده شده	اعصاب و شیمیایی
۰.۳۲	۱.۳	۰.۸	۹.۲۰	مورد انتظار	
۲۰	۴	۰	۱۶	مشاهده شده	اعصاب و حرکتی
۰.۲۰	۹.۱	۰.۵	۱.۱۳	مورد انتظار	
۱۴	۰	۰	۱۴	مشاهده شده	همه موارد
۰.۱۴	۴.۱	۵.۳	۱.۹	مورد انتظار	
۱۷۶	۱۷	۴۴	۱۱۵	مشاهده شده	جمع
۰.۱۷۶	۰.۱۷	۰.۴۴	۰.۱۱۵	مورد انتظار	

ارقام جدول فوق نشان می‌دهد، تعداد افراد در خانواده‌هایی که پدران آنها دارای نوع جانبازی؛ اعصاب و روان، شیمیایی و حسی - حرکتی هستند و معدل خیلی خوب و عالی دارند، از تعداد مورد انتظار کمتر و افرادی که معدل خوب و متوسط دارند، از تعداد مورد انتظار بیشتر است، در حالی که تعداد افراد در خانواده‌هایی که پدران آنها دارای نوع جانبازی؛ اعصاب و شیمیایی، اعصاب و حرکتی و همه موارد هستند و معدل خیلی خوب و عالی دارند، از تعداد مورد انتظار بیشتر است.

نتایج تحقیق

بنابر نتایج بدست آمده و با توجه به نظریه‌ها و ادله مطرح شده در قسمت ادبیات تحقیق عوامل زیادی در پیشرفت تحصیلی فرزندان مؤثر هستند که می‌توان به دو گروه عوامل فردی و عوامل اجتماعی تقسیم نمود. عوامل فردی شامل هوش، انگیزش و متغیرهای شخصیتی مانند درون گرایی و برون گرایی، وضعیت جسمانی و روانی ادراک خود و سازگاری نام برد و عوامل بیرونی شامل محیط خانوادگی، تحصیلات والدین، رابطه بین والدین، عوامل اقتصادی، محیط اجتماعی و مدرسه نام برد. بنابراین محیط خانواده عامل دیگری

است که بر پیشرفت تحصیلی فرزندان مؤثر است. اندرسون (۱۹۷۱) در مطالعات خود راجع به فرآیند اجتماعی شدن خانواده، به این نتیجه رسیده است که تعداد بیش تری از متغیرها، مربوط به محیط خانواده در پیشرفت تحصیلی فرزندان مؤثرترند؛ این متغیرها عبارتند از: پافشاری خانواده برای پیشرفت فرزندان، راهنمایی‌های تحصیلی، تلاش خانواده، علایق هوشی خانواده و عادات کاری خانواده. سطح سواد والدین و مشکلات خانوادگی بر پیشرفت تحصیلی دانشجویان مؤثر می‌باشد (گلاب‌زاده، ۱۳۶۹؛ خیر، ۱۳۷۵؛ شریفیان، ۱۳۸۱). صاحب نظران روان‌شناسی و جامعه‌شناسی نیز بر همین اساس معتقدند "ابناء نوع انسان زندگی را از خانواده شروع می‌کنند تا جاییکه اولین محیط تربیتی و پرورشی افراد محسوب می‌شود. حتی هنگامیکه، خانواده از دو نفر یعنی مادر و فرزند تشکیل شده باشد" (امدادی، ۱۳۸۲: ۷۶) نظریه مورد استفاده در تحقیق نیز موید این مطلب است که از کارکردهای مهم خانواده تربیت فرزندان می‌باشد. بنابراین از وظایف اصلی والدین تعلیم و تربیت فرزندان می‌باشد حتی اگر بسیاری از وظایف آموزشی و تربیتی به نهادهای دیگر از جمله آموزش و پرورش واگذار شده باشد. پدران جانباز نیز مانند دیگر والدین جامعه وظیفه تعلیم و تربیت فرزندان را بر عهده دارند که پیش‌بینی می‌شود در صورتیکه افزایش شدت جانبازی قادر به ایفای این نقش نباشند. اما همان‌طور که در این تحقیق مشخص شد شدت جانبازی باعث افزایش افت تحصیلی فرزندان نگردیده است. در واقع برای این موضوع می‌توان عوامل دیگری غیر از شدت جانبازی بر پیشرفت تحصیلی فرزندان آنان مؤثر دانست در تبیین این عوامل می‌توان به دو گروه تقسیم کرد. گروه اول مربوط به پدر خانواده می‌باشد بر اساس جدول شماره ۱۳، ۱۴، ۱۵ و ۱۶ و مصاحبه‌هایی که با دست‌اندرکاران مدارس انجام گرفته عواملی چون میزان تحصیلات پدر، شغل پدر و انگیزه و علاقه به پیشرفت تحصیلی فرزندان در پیشرفت تحصیلی فرزندان مؤثر می‌باشد. در تبیین این مطلب می‌توان گفت جانباز به علت محدودیت فیزیکی و روانی دارای احساس حقارت می‌باشند ولی همان‌طور که در قسمت نظریه‌های روانشناسی بیان گردید طبق نظریه روان‌شناسی فردی ادلر افراد جهت جبران نقص خود به دو دسته تقسیم می‌شوند. دسته اول افرادی هستند که عمدتاً نقیصه خود را از دیگران پنهان می‌کنند و دسته دوم آن‌هایی که برای نظر دیگران اهمیت کمتری قائل هستند و سعی می‌کنند از خلاقیت خود استفاده کنند تا نقیصه خود را جبران کنند. عموماً جانبازان سعی می‌کنند با تلاش و کوشش در زمینه‌های تحصیلی، شغلی، خانوادگی و غیره محدودیتهای خود را جبران نمایند که یکی از این تلاشها در زمینه روابط درون خانواده است ادلر در زمینه نقش خانواده معتقد بود یکی از مهم‌ترین محیط‌های تأثیرگذار بر فرد، خانواده و روابط درونی آن می‌باشد و منظور وی از روابط درونی روابط بین پدر و مادر و روابط بین والدین و فرزندان می‌باشد از این طریق فرزندان می‌توانند با مقاطع و مراحل مهم دوران رشد یا بحران و تغییرات به وجود

آمده در زندگی مانند بیماری یا معلولیت یکی از اعضای خانواده سازگار شوند. در تمامی حوزه‌های زندگی تشریک مساعی داشته باشند، جرات بیشتری کسب کنند، مملو از احساس مشارکت مساعدت و رضایت شوند، تا حدی که به بهبود ارتباط خانوادگی، ارتباط دوستی و ارتباط اجتماعی حاصل شود (احمدی، ۱۳۸۷: ۲۴۷). بنابراین می‌توان گفت پدرانی که در جهت جبران نقص خود تلاش و کوشش نمایند باعث افزایش اعتماد به نفس و شکوفایی فرزندان‌شان می‌گردند و آنهایی که در این زمینه تلاش نکنند نمی‌توانند پشتیبان و یاری دهنده فرزندان خود باشند. به عنوان مثال تحقیقی که توسط امدادی انجام گرفت مشخص گردید جانبازانی که از نظر تحصیلات در سطح پایین تری واقعند کمترین اطلاعات را در رابطه با نقش رفتارهای تربیتی خود در محیط خانواده و چگونگی ایفای این نقش برخوردارند و برعکس آن‌هایی که از تحصیلات بالاتری برخوردارند بیشترین اطلاعات در زمینه نقش تربیتی خود در خانواده را ارائه می‌دهند. گروه دوم مربوط به مادر و دیگر اعضای خانواده می‌باشد همان‌طور که تحقیقات دیگران نشان داده و در این تحقیق نیز مشخص گردید مادر خانواده جایگزین پدر جانباز گردیده و سعی در ایفای نقش پدر در تربیت فرزندان گردیده است. به عنوان مثال تحقیقی که توسط شریفی راد و همکاران انجام دادند در رابطه با مقایسه وضعیت تحصیلی دانش‌آموزان فرزندان جانباز ۲۵٪ به بالای مبتلا به PTSD و دانش‌آموزان فرزندان غیر جانباز نشان می‌دهد "بین میانگین نمرات هر درس و میانگین معدل کل نمرات دانش‌آموزان در دو گروه تفاوت معنی‌داری وجود نداشت؛ می‌توان این عدم تفاوت را ناشی چند عامل دانست. از مهمترین این عوامل نقش مهم همسران جانبازان PTSD در پیشرفت تحصیلی فرزندان آنها می‌باشد؛ همچنین حمایت‌های بنیاد جانبازان از جانبازان PTSD و خانواده آنها و... در این امر مؤثر می‌باشند" (شریفی راد و همکاران، ۱۳۸۵: ۲۸). و همچنین در تحقیقی که توسط امدادی انجام گرفته نشان می‌دهد "در بعضی از خانواده‌ها که پدر به علل جانباز بودن نتوانسته نقش پدری را ایفا کند، در عوض همسر جانباز، بستگان و اجتماع مکمل ایفای نقش او بوده و هست. در توضیح این مطلب می‌توان گفت در خانواده جانبازان، نقش مادر خانواده در راستای ایفای نقش پدر به عنوان بازوی اهرم کاهش استرس و اضطراب در فرزندان متجلی و چشم‌گیر بود به عبارتی چون چارچوب و نظام خانواده‌هایی که پدر به عنوان جانباز مطرح است، نظام ارزشی و بازتابی از باورها و اعتقادات دینی و فرهنگی و ملی است، فرزندان بزرگتر و در رأس مادر خانواده سکان مدیریت را عهده‌دار است تا محیط امن برای رشد فرزندان فراهم گردد. این امر در جانبازان اعصاب و روان که تحریکات و کنش‌ها آزاردهنده‌اند، نقش مضاعف در ایجاد محیط آرام برای جانباز در پی دارد. هر چه سطح و میزان تحصیلات خانواده افزایش پیدا می‌کند امر فوق قوت می‌گیرد. به عبارتی ارتباط بین مورد پیش اشاره و تحصیلات معنی‌دار است." (امدادی، ۱۳۸۲: ۸۴) نتایج تحقیق نیز این

موضوع را تایید می‌کند. جداول شماره ۹ نشان می‌دهد ۸۰ درصد افراد خانواده که پیگیر امور تحصیلی فرزندان می‌باشد مادر خانواده می‌باشد و براساس جدول شماره ۲۷ بیشترین پیشرفت تحصیلی فرزندان مربوط به افرادی است که مادران آنها پیگیر امورات تحصیلی آنها هستند همچنین بر اساس جدول شماره ۲۵ ترتیب تولد فرزندان نیز در پیشرفت تحصیلی فرزندان مؤثر می‌باشد این نشان می‌دهد که فرزندان بزرگتر می‌توانند با راهنمایی و کمک در پیشرفت تحصیلی اعضای کوچکتر نقش ایفا کنند. البته کارایی مادر در ایفای نقش جایگزین پدر در امر تحصیل فرزندان به عواملی همچون به میزان سواد مادر و شغل مادر دارد که در جدول شماره‌های ۱۹، ۱۸، ۱۷ و ۲۰ و همچنین با مصاحبه‌هایی که با مدیران مدارس و مربیان تربیتی مدارس انجام شد این امر نشان داده می‌شود. البته از بعد دیگر می‌توان به موضوع نگاه کرد. همان طور که "صاحب نظران امور تربیتی معتقدند، دوگانگی روش‌های تربیتی والدین و عدم اتخاذ شیوه‌های پرورشی همسان در خانواده باعث سردرگمی رفتاری در کودکان می‌شود، در خانواده جانبازان که پدر به علل جانباز بودن نمی‌تواند نقش مؤثری را ایفا کند می‌باید این نقش به مادر خانواده محول و تفویض گردد و از اعمال نظر و اتخاذ شیوه‌های تربیتی غیر یکسان با مادر خود داری و از دوگانگی رفتار در برابر فرزندان اجتناب شود تا از بروز عذاب وجدان - احساس گناه و سردرگمی رفتار در فرزندان اجتناب و جلوگیری می‌گردد" (امدادی، ۱۳۸۲: ۸۱) جانبازانی که دارای هر سه نوع جانبازی می‌باشند با توجه به شرایط خود (محدودیت بیشتر) راحت تر نقش خود را در تعلیم و تربیت فرزندان و بطور کلی مدیریت خانواده را به همسر خود واگذار می‌کنند و در نتیجه از ایجاد تعارض فکری و دوگانگی رفتاری در فرزندان جلوگیری می‌شود که این امر در پیشرفت تحصیلی آنان نقش مثبتی ایفا می‌کند. جدول شماره ۹ (پیگیر امور تحصیلی فرزندان) و جدول شماره ۱۳ (نوع جانبازی پدر در پیشرفت تحصیلی) این موضوع را تصدیق می‌کند که دانش‌آموزانی که دارای ۲ یا ۳ نوع جانبازی همزمان هستند پیشرفت تحصیلی فرزندان آنان بیشتر است.

پیشنهادهات به محققین بعدی

۱- تحقیق حاضر به دلیل محدودیت‌های گوناگون، سطح سنجش خود را به فرزندان جانبازان استان البرز اختصاص داد در صورتی که تحقیقات دیگر بر اساس جامعه آماری استان‌های دیگر انجام گیرد می‌تواند هم مکمل تحقیق حاضر شده و هم نتایج آن را بایکدیگر مورد مقایسه قرار داد.

۲- تحقیق حاضر بر اساس پرونده دانش‌آموزان و صحبت‌های اولیای مدرسه انجام گرفته است، در صورتی که تحقیق با استفاده از روش‌های دیگر آماری مانند مصاحبه با پدر، مادر و دیگر اعضای خانواده صورت گیرد می‌تواند نتایج دقیق تر و عمیق تر به دست آورد.

۳- در این تحقیق از برخی نظرات جامعه‌شناسی و روان‌شناسی استفاده گردیده است ولی در عین حال می‌توان با استفاده از نظریات دیگر جامعه‌شناسی، روان‌شناسی و انسان‌شناسی به موضوع پرداخت در حقیقت می‌تواند از ابعاد دیگری به موضوع نگاه کرد و نتایج آن را با هم مقایسه کرد.

۴- با توجه به اینکه نقش همسر جانباز در پیشرفت تحصیلی فرزندان محرز گردیده است بررسی و تحقیق در زمینه نیازهای مادی و معنوی همسران جانبازان و ارائه راه حل‌های مناسب می‌تواند زمینه مناسبی برای زندگی جانباز و فرزندان آنان باشد.

۵- بررسی و مقایسه نیازها، مشکلات، رفتار، نگرش و اعتقادات میان دانش‌آموزان دارای پدر جانباز و غیر جانباز باعث شناخت بهتر فرزندان جانباز شده و برنامه‌های تربیتی و آموزشی متناسب با آنان بکار گرفت.

منابع

- آدامز. جی. میلز. اس؛ و همکاران، (۱۳۷۱)، "روان‌شناسی کودکان محروم از پدر" ترجمه خسرو باقری و محمد عطاران تهران: انتشارات نور.
- آزادارمکی، تقی، (۱۳۹۰)، "جامعه‌شناسی خانواده ایرانی" - تهران انتشارات سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)
- الیاسی، محمدحسین، (۱۳۸۴)، پژوهش "آثار روان‌شناختی فقدان پدر بر فرزندان" مجله دانشکده علوم انسانی شماره ۵۹ مهر و آبان
- احمدی، خدابخش، (۱۳۹۰)، "وضعیت مطالعات انجام شده در زمینه سلامت روان جانبازان" مجله علوم رفتاری دوره ۵ شماره ۳
- احمدی، خدابخش، (۱۳۸۶)، "آسیب‌شناسی خانواده"، انتشارات سازمان تحقیقات و مطالعات بسیج
- افروز غلامعلی، ویسمه علی اکبر (۱۳۸۰) "بررسی رابطه میزان افسردگی فرزندان پسر جانبازان و نحوه ارتباط با پدران شان" مجله روان‌شناسی و علوم تربیتی سال ۳۱ شماره ۲
- افروز، غلامعلی (۱۳۸۱) "روان‌شناسی تربیتی کاربردی" تهران، انتشارات انجمن اولیا و مربیان

منابع انگلیسی

- Anderson, J. G., (1971); **Stability and change among three generations of Mexican – American: Factors affecting achievement**, American Educational Research Journal, 8(20):285 -309.

- Centra, J. , and D. Rock, (1971); **College environments and students and student academic achievement**, American Educational Resarch Journal, 8(4): 623 -633.
- Evans, F. B. and G. J. Anderson, (1976);**The psychoculturl origins of achieverican and achievement motivation**: The Mexican American family Sociology of Education 46: 396 -416.
- Figley CR. Catastrophes: **an over view of family reaction**. In: Figley R, Mc Cubbin HA ,(1994.) (eds). Stress and the family: coping with catastrophe. New York; Brunner;
- <http://www.tasnimnews>.
- <http://www.navideshahed.com/fa/index.php?Page=definition&UID>
- www.isaar.ir
- www.civilica.com/Papers-CVTF0